

مدیریت جمعیت سگ‌ها

سازمان دامپزشکی کشور

مجموعه قوانین حیوانات خشکی‌زی

فصل ۷-۷

سازمان جهانی بهداشت حیوانات

دکتر عطیه دباغیان – دکتر نرگس خرمی

مدیریت جمعیت سگ ها

ماده ۷-۷-۱

مقدمه

مدیریت جمعیت سگ ها یا DPM (Dog Population Management) رویکردی همه جانبه با هدف بهبود رفاه سگ، کاهش مشکلات موجود و هم زیستی سازگار این حیوان با انسان و محیط زیست می باشد. سگ ها در همه جای دنیا در جوامع انسانی حضور دارند و به دلیل نقش های متعددی که می توانند ایفا کنند، برای انسان ارزشمند هستند. با این حال ممکن است مشکلاتی مرتبط با امنیت و سلامت عمومی و سلامت و رفاه حیوانات به خصوص وقتی که آزاد و رها و بدون نظارت باشند، به وجود آورند.

DPM به کنترل مؤثر و صحیح بیماری هاری و سایر بیماری های مشترک کمک می نماید. با عنایت به اینکه کشتار و حذف دسته جمعی سگ ها در این امر مؤثر نمی باشد و می تواند آسیب رسان نیز باشد، کاهش تعداد جمعیت سگ ها (population size) در کاهش شیوع بیماری هاری تأثیرگذار نمی باشد. با این حال، DPM از طریق کاهش تغییرات جمعیت در گردش (turnover) در کاهش بیماری هاری مؤثر است چراکه ایمنی گله ای در جمعیت سگ های واکسینه باقی می ماند. کاهش تولد توله های حساس با احتمال خطر غیر واکسینه ماندن و بهبود رفاه و افزایش طول عمر سگ های واکسینه از موارد اصلی در تغییرات جمعیتی است که در کنترل هاری اثر دارد.

کنترل زاد و ولد به عنوان بخشی از برنامه DPM، با کاهش رفتار جفت گیری خطر انتقال بیماری هاری را به دلیل کاهش تماس مستقیم بین سگ ها، کاهش می دهد.

فصل ۷-۷-مدیریت جمعیت سگ ها

ارتقا سطح مسئولیت پذیری صاحب سگ، به عنوان بخشی از DPM انگیزه و دانش صاحب سگ و در نتیجه رفتار و عملکرد افراد در رابطه با مراقبت از سگ، از جمله انجام واکسیناسیون برای سگ های صاحبدار برای حفظ ایمنی جمعیت را تقویت می نماید.

مدیریت جمعیت سگ ها بدون ایجاد اختلال در رفاه حیوان طبق فصل ۷-۱ بسیار حائز اهمیت می باشد.

ماده ۷-۷-۲

تعاریف

تعاریف زیر برای اهداف این فصل به شرح زیر می باشد:

برنامه مدیریت جمعیت سگ ها مجموعه اقداماتی را شامل می شود که مراقبت از سگ را تشدید نموده و تغییرات جمعیت سگ را مورد هدف قرار می دهد تا به صورت مستمر سلامت و رفاه سگ، امنیت و سلامت عمومی و محیط با در نظر گرفتن ملاحظات مرتبط با سود و زیان اقتصادی بهبود یابد.

منظور از هاری در این بخش، هاری ناشی از سگ می باشد.

ماده ۷-۷-۳

هدف

هدف از این فصل آن است که توصیه هایی در زمینه مدیریت جمعیت سگ (*Canis lupus familiaris*) در اختیار قرار دهد تا امنیت و سلامت عمومی، سلامت و رفاه حیوان بهبود یابد و تبعات و اثرات بالقوه منفی اجتماعی-اقتصادی کاهش پیدا کند. همچنین توصیه های ارائه شده به افراد در اجرای برنامه های کنترل بیماری های مشترک ناشی از سگ به خصوص هاری، مطابق با فصل ۱-۱ کمک می نماید.

ماده ۷-۷-۴

اصول راهنما

فصل ۷-۷-مدیریت جمعیت سگ ها

بر اساس این اصول راهنما که در فصل ۷-۱ توضیح داده شده است، موارد زیر استخراج می شود:

- DPM اثرات مثبت مستقیم بر امنیت و سلامت عمومی و رفاه و سلامت حیوان دارد.
- سگ گونه ای اهلی شده است و به همین دلیل به جوامع انسانی وابسته می باشد، پس از نظر اخلاقی مسئولیت سلامت و رفاه آنها حتی در مورد سگ های بدون صاحب بر عهده ماست.
- شناسایی ذی نفعان مختلف در مدیریت جمعیت سگ مهم است، چراکه تبیین نقش و مسئولیت افراد بسیار ضروری می باشد.
- بوم شناسی سگ با فعالیت های انسان مرتبط می باشد. بنابراین مدیریت مؤثر جمعیت سگ می بایست با تغییر در رفتار انسان شامل ارتقا سطح مسئولیت پذیری صاحب سگ همراه باشد.
- ضمن تصدیق اینکه سگ های صاحبدار منبع و ورودی متداولی برای سگ های پرسه زن محسوب می شوند، برنامه های DPM باید تمامی سگ ها را در بر بگیرد.
- درک و شناخت پویایی و تغییرات جمعیت سگ های بومی هر منطقه و طرز فکر و نگرش جامعه یک فاکتور کلیدی در تعیین تأثیرگذاری برنامه های DPM است و چگونگی نقش آن در کنترل هاری و اینکه استفاده از کدام ابزار موفقیت بیشتری به همراه دارد.
- با توجه به اینکه منابع و عوامل ایجاد سگ های پرسه زن-آزاد و اهداف مدیریت در جوامع مختلف تفاوت می کند، DPM باید بومی سازی گردد.
- برنامه های DPM باید با به گونه ای طراحی شود که با مقتضیات قانونی هم تراز ، قابل بررسی و سازگار باشد.

ماده ۷-۷-۵

اهداف برنامه مدیریت جمعیت سگ

اهداف برنامه DPM شامل موارد زیر می شود:

فصل ۷-۷-مدیریت جمعیت سگ ها

- ایجاد و ارتقا مسئولیت پذیری صاحب سگ طبق ماده ۷-۷-۱۷
- بهبود سلامت و رفاه جمعیت های سگ
- کاهش تعداد سگ های پرده زن
- تثبیت جمعیت سگ از طریق کاهش تغییرات و جابجایی در جمعیت
- کاهش خطر برای امنیت و سلامت عمومی از طریق کاهش گزش ناشی از سگ، تصادفات و بیماری های مشترک چون هاری، لشمائیوز و کیست هیداتیک.
- مشارکت در ریشه کنی هاری ناشی از سگ در انسان
- کاهش آزار ناشی از سگ های پرده زن
- جلوگیری از ایجاد آسیب به دام و سایر حیوانات
- جلوگیری از قاچاق و تجارت غیر قانونی سگ

ماده ۷-۷-۶

نقش ها و مسئولیت ها

از آنجایی که مدیریت جمعیت سگ های پرده زن موضوعی چند بخشی است، برای انجام برنامه DPM نیاز به همکاری و ورود کلیه مقامات ذی صلاح مسئول در حوزه سلامت و رفاه حیوان، امنیت غذایی، سلامت عمومی و محیط زیست در راستا و با رویکرد سلامت واحد، می باشد.

اقدامات صورت گرفته در زمینه DPM توسط سرویس های دامپزشکی یا سایر مقامات ذی صلاح باید تا حد ممکن با سایر سازمان های مسئول همسان سازی گردد.

ماده های ۷-۷-۷ و ۷-۸-۷ نقش و مسئولیت های سازمان های مختلف در توسعه برنامه های DPM در سطوح محلی و ملی را توضیح می دهد.

ماده ۷-۷-۷

مقامات ذی صلاح در بحث مدیریت جمعیت سگ

توسعه DPM از طریق برنامه های DPM مختص سطح محلی هنگامی امکان پذیر است که مقامات ذی صلاح در سطح ملی از آن حمایت نمایند. همچنان که DPM به سازمان های دولتی مختلف و ذی نفعان متعددی مربوط می شود، باید یک کارگروه متشکل از چندین بخش تشکیل گردد تا هدایت و برقراری هماهنگی بین ذی نفعان مرتبط، سازمان های دولتی و برنامه های جاری مانند برنامه های پیشگیری و کنترل بیماری های مشترک با نقش سگ از جمله هاری را بر عهده گیرد.

۱. حاکمیت

DPM جز مسئولیت های مقام های ذی صلاح از جمله مقامات دامپزشکی می باشد. برنامه ملی اجرایی جزییات عملکردهایی را برای حمایت از اجرای DPM در اختیار می گذارد و با سایر برنامه های اجرایی جاری مانند آنهایی که تمرکز بر بیماری های مشترک با نقش سگ دارند، هماهنگ می شود. این برنامه ها توسط این مقام ذی صلاح هدایت می شود و در هماهنگی با کارگروه چند بخشی شکل می گیرد.

۲. قانون گذاری

اجرای برنامه های DPM به چارچوب قانونی نظارتی مناسب (ماده ۷-۹-۷) نیاز دارد. قوانین فرعی بیشتر می تواند کمک نماید تا برنامه DPM مطابق و مناسب با نیازهای محلی بومی سازی شود.

۳. اعمال قانون

مقامات مسئول از طریق تدوین دستورالعمل های الزام آور بر اجرا و انجام اقدامات، آموزش و تأمین بودجه برای سازمان های دارای قدرت اجرایی و تعیین جریمه، ضامن اعمال قانون می باشند.

۴. تأمین بودجه

برای اجرای DPM به صورت مستمر و طولانی مدت، مقامات ذی صلاح و کارگروه چند بخشی برای تأمین بودجه کافی برای انجام برنامه های عملیاتی ملی و DPM سیاست گذاری کرده و مبنای قانونی تعیین نمایند. با تکیه بر نظریه سلامت واحد، اولویت DPM در بخش های مرتبط با سلامت حیوان، محیط زیست و سلامت عمومی بیشتر نمایان می گردد.

۵. آموزش و حمایت

برای حمایت از برنامه های DPM ، مقامات ذی صلاح مرتبط باید به آموزش افراد حرفه ای و کارا از جمله دامپزشکان و تضمین دسترسی به محصولات درمانی دامپزشکی برای انجام اقدامات DPM اقدام نمایند. مقامات ذی صلاح باید از طریق ارتباطات ملی و اقدامات آموزشی برنامه های DPM را حمایت نمایند.

ماده ۷-۷-۸

سایر سازمان ها و بخش های مرتبط با مدیریت سگ ها

موارد ذکر شده در زیر در انجام و توسعه برنامه های DPM نقش ایفا می کنند:

۱. مقامات دامپزشکی

مقامات دامپزشکی نقش رهبری در جلوگیری از بروز بیماری های مشترک و تأمین رفاه حیوان را دارند و باید که در برنامه DPM و ایجاد هماهنگی در فعالیت های سایر مقامات ذی صلاح مرتبط، حضور داشته باشند.

۲. سرویس های دامپزشکی

سرویس های دامپزشکی باید نقش فعال داشته و فعالیت های خود را با مقامات ذی صلاح هماهنگ نمایند و یا مسئولیت تدوین، اجرا و نظارت بر برنامه های DPM را داشته باشند.

۳. سایر سازمان های دولتی

بسته به میزان خطر مدیریت شده و هدف یا ماهیت اقدامات DPM معین شده، سایر سازمان های دولتی نیز ممکن است مسئولیت داشته باشند.

الف- سلامت عمومی

سازمان های دولتی مسئول سلامت عمومی معمولاً نقش راهبری داشته و قدرت قانونی در رابطه با بیماری های مشترک و سایر خطرهای مرتبط با سلامت انسان (سگ های پرده زن، گزش ناشی از سگ) دارند.

ب- حفاظت از محیط زیست

سازمان های حفاظت از محیط زیست ممکن است برای مشکلات ناشی از سگ های پرده زن زمانیکه به عنوان مخاطره برای محیط زیست محسوب شوند (برای مثال کنترل سگ ها در پارک های ملی، ممانعت از شکار حیات وحش یا انتقال بیماری به گونه های حیات وحش) یا نقصان در کنترل محیطی باعث پرده زنی سگ ها شود، مسئولیت دارند.

ج- آموزش

سازمان دولتی مسئول آموزش می توانند نقش کلیدی در ایجاد مسئولیت پذیری در صاحبان سگ ها و تدوین برنامه هایی در مدارس در زمینه جلوگیری از ایجاد گزش توسط سگ داشته باشند.

د- مقامات محلی

در بسیاری از کشورها، مقامات محلی مسئولیت اجرای برنامه های DPM و اعمال قوانین مرتبط با صاحبان سگ (مثلاً ثبت، تعیین هویت، واکسیناسیون، قانون استفاده از قلاده، رها کردن حیوان خانگی) را بر عهده دارند. این امر باید با حمایت و کسب مجوز از مقامات ذی صلاح صورت پذیرد.

۴. جامعه شهری

مسئولیت ذی نفعان جامعه شهری به نقش آنها در اقدامات DPM بستگی دارد.

الف- صاحبان سگ

وقتی فردی تصمیم به نگهداری از سگ می گیرد، بلافاصله مسئولیت نگهداری از سگ و توله های آن تا زمان زنده بودن سگ و یا واگذاری به صاحب جدید، با او خواهد بود. مسئولیت صاحب سگ تأمین رفاه و سلامت سگ و کاهش بروز مخاطرات بر سلامت عمومی و محیط زیست منطبق با ماده ۷-۱۷-۷ می باشد.

ب- پرورش دهندگان و فروشندگان سگ

پرورش دهندگان و فروشندگان سگ مسئولیت های مشابه صاحبان سگ دارند و باید طبق توصیه های ذکر شده در ماده ۷-۷-۱۵ عمل کنند.

۵. کارگروه مشورتی

برای اجرای برنامه های DPM و برنامه عملیاتی ملی به حمایت کارگروه های مشورتی متشکل از دامپزشکان، متخصصان در زمینه اکولوژی، رفتار شناسی سگ و بیماری های مشترک و نمایندگان ذی نفعان (مقامات محلی، سرویس ها یا مقامات مسئول سلامت عمومی، سرویس ها یا مقامات محیط زیستی، سازمان های مردم نهاد و عموم مردم) نیاز است.

ماده ۷-۷-۹

شبکه نظارتی

قوانین ناظر بر DPM، عامل اصلی دخیل بر پایدار بودن و کفایت برنامه های DPM می باشد. این قوانین تضمین می کنند که برنامه های DPM با در نظر گرفتن اصول رفاه حیوان اجرا شوند. (فصل ۷-۱)

فصل ۷-۷-مدیریت جمعیت سگ ها

قوانین و ضوابط مرتبط با موارد زیر ضامن اجرای موفق DPM می باشد. این ها ممکن است در چارچوب نظارتی DPM یا سایر چارچوب ها قرار گیرند:

- الزام صاحبان سگ ها به مسئولیت پذیری نسبت به حیوان خود شامل رفاه حیوان
- الزام برای رعایت رفاه حیوان توسط مقامات
- ثبت و هویت دار کردن سگ ها در یک سیستم هویتی
- ثبت، مجوز دار کردن و نظارت بر فروشندگان سگ و پرورش دهندگان
- ثبت، مجوز دار کردن و نظارت بر پناهگاه های سگ، مراکز نگهداری و پانسیون ها
- مجوز دار کردن دامپزشکان
- مجوز دار کردن مراحل آماده سازی، استفاده و فروش محصولات دامپزشکی
- اقدامات پیشگیرانه علیه هاری و سایر بیماری های مشترک
- جابجایی و تجارت سگ در سطح ملی و بین المللی
- مدیریت پسماند

این سیستم نظارتی باید با اقدامات تشویقی در صورت پذیرش افراد و اعمال جریمه در صورت عدم پذیرش همراه باشد و بر اساس ضوابط ملی تدوین گردد.

ماده ۷-۷-۱۰

تدوین برنامه DPM مبتنی بر شواهد

فصل ۷-۷-مدیریت جمعیت سگ ها

تدوین برنامه های DPM شامل ارزیابی اولیه و به دنبال آن اعمال اصلاحات و تغییرات بر اساس پایش مستمر و بررسی روش های عینی می باشد. این رویکرد بر اساس شواهد، کارایی برنامه را بهتر نموده و پاسخ به تغییرات را در سطح وسیع تر که بر روی پویایی جمعیت سگ ها اثر گذار باشد، نشان می دهد.

به منظور تشخیص نیازهای متفاوت جوامع و به دلیل نقش چند جانبه DPM این برنامه با کمک کارگروه مشورتی و مقامات مرتبط باید شکل گیرد.

مقامات ذی صلاح، در همکاری با کارگروه چند بخشی، باید به برنامه DPM مبتنی بر شواهد با اعمال موارد زیر کمک نمایند:

-شناسایی افراد دارای صلاحیت و توسعه آموزش و ابزار لازم برای کمک به جمع آوری اطلاعات (ارزیابی و پایش) و بهره برداری (برنامه ریزی و بررسی)

- تضمین تأمین بودجه برای برنامه های DPM که نه تنها هزینه های ارزیابی اولیه را شامل می گردد بلکه فعالیت های پایش و بررسی را هم در بر می گیرد.

- ایجاد شاخص های استاندارد با روش های اندازه گیری امکان پذیر و قابل تکرار که قابلیت اجرا در محل های مختلف در طی زمان را داشته باشد و به بررسی های بعدی و مقایسه ای برنامه های مختلف DPM از نظر کارایی کمک نماید. انتظار می رود که برنامه های DPM از شاخص های مختص محتوایی مخصوص خود و روش های اندازه گیری بهره ببرد.

- استفاده از داده های پایش به بررسی، یادگیری و اعمال اصلاحات بعدی برنامه های DPM کمک می نماید.

ماده ۷-۷-۱۱

ارزیابی برنامه DPM و برنامه ریزی

مراحل ارزیابی و برنامه ریزی اولیه برنامه DPM باید شواهد مورد نیاز برای برنامه ریزی را فراهم نماید و شامل این موارد می گردد:

۱. مرور چارچوب نظارتی موجود و بررسی کارایی و تأثیرگذاری ارزیابی برنامه DPM و برنامه ریزی برای اقدامات کنترلی DPM که در گذشته یا در حال حاضر اجرا شده است.

۲. تشخیص موارد دارای اولویت مرتبط با سگ ها از نقطه نظر کلیه ذی نفعان که اهداف برنامه های DPM را مشخص می سازد. تعیین مبانی و روش های پایش برای شاخص های مدنظر برای هر هدفی، امکان بررسی بعدی کارایی و تأثیرگذاری را فراهم می نماید. شناسایی اینکه کدام سگ ها در اولویت هستند می تواند شامل سگ های صاحبدار باشد.

۳. مشخص نمودن پویایی جمعیت سگ در کل جمعیت سگ (نه محدود به جمعیت سگ های پرسه زن) به منظور شناسایی منابع ورودی سگ های پرسه زن

- سگ های صاحبدار که آزادانه پرسه می زنند.
- سگ های گم شده یا رها شده شامل توله های ایجاد شده به دنبال زاد و ولد بدون کنترل.
- سگ های بدون صاحب که آزادانه پرسه می زنند و تولید مثل می کنند.

۴- شناخت سطح آگاهی، رفتار و اقدامات افراد در زمینه مراقبت از سگ و مسئولیت پذیری در قبال سگ های صاحبدار و بدون صاحب. رفتار افراد جامعه در برابر اقدامات کنترلی بالقوه نیز باید شناسایی گردد. این اطلاعات به حصول اطمینان از پذیرش برنامه DPM توسط جوامع محلی و اثرگذاری آن بر تغییر رفتار مردم کمک می نماید.

۵- تخمین تعداد سگ و جمعیت شناسی آن. تخمین تعداد جمعیت سگ به تدوین برنامه های DPM کمک می نماید. صحت این تخمین با به کارگیری روش های زمانبر و استفاده بیشتر منابع محلی بیشتر می شود. وقتی که منابع محدود باشد، برای ابتدای کار تخمین تقریبی می تواند کافی باشد. این برآورد می تواند با پایش جمعیت تحت پوشش اقدامات و مقایسه آن با تعداد سگ هایی که این اقدامات را دریافت می کنند (برای مثال واکسیناسیون هاری و عقیم سازی : زنده گیری، عقیم سازی، واکسیناسیون و بازگشت) (ماده ۷-۷-۱۹). برای بررسی کارایی برنامه DPM، پایش تغییرات در روند جمعیت (برای مثال تغییرات در تراکم جمعیت سگ های

پرسه زن در مسیرهای طراحی شده تا مسیرهای با تراکم بالای جمعیت سگ های پرسه زن، نسبت ماده های شیرده و درصد توله ها) می تواند نسبت به انجام برآوردهای دوره ای سائز جمعیت، بیشتر کمک نماید. روش های تخمین سائز جمعیت می تواند فاکتورهای جمعیت شناسی مانند جنس، سن، وضعیت عقیم بودن و تولید مثل (شیردهی و آبستنی در ماده ها) را نیز برای اصلاح تخمین تحت جمعیت های مرتبط اندازه گیری نماید.

روش های موجود برای تخمین سائز جمعیت شامل موارد زیر می گردد:

الف- سگ های صاحبدار: ثبت اطلاعات اولیه سگ، پرسشنامه های خانگی (برای تخمین نسبت خانوارهای دارای سگ خانگی و تعداد متوسط سگ به ازای هر خانوار دارای سگ)، تشکیل پویش ها پس از واکسیناسیون و بررسی در مورد نگهداری از حیوان خانگی در سرشماری.

ب- سگ های صاحبدار پرسه زن: پرسشنامه های خانگی شامل سوالات و بررسی اینکه آیا سگ های صاحبدار تحت نظارت و مقید هستند یا بدون نظارت می توانند پرسه بزنند.

ج- کلیه سگ های پرسه زن شامل صاحبدار و بدون صاحب:

-مشاهده مستقیم سگ های پرسه زن در طول بررسی در طول مسیرهای طراحی شده به عنوان نماینده محل مورد نظر و بدون اینکه تحت تأثیر تراکم سگ های پرسه زن باشد، می تواند تعداد متوسط سگ های پرسه زن به ازای هر کیلومتر از محیط مورد بررسی را نشان دهد. این را می توان از طریق تخمین طول خیابان در محل مورد نظر برای تخمین تعداد کلی سگ های پرسه زن در خیابان در زمان بررسی مشخص نمود. برخی از سگ های پرسه زن در زمان بررسی دیده نمی شوند بنابراین این تخمین، تعداد سگ های پرسه زن را کمتر از میزان واقعی نشان می دهد.

-روش Mark-resight روشی است که با هدف تخمین سائز جمعیت با این دیدگاه که تمامی حیوانات در روش مشاهده مستقیم ممکن است دیده نشوند، طراحی شده است. در این روش سگها با نشان های موقتی چون رنگ یا عکس برداری برای تشخیص فردی، نشانه گذاری می شوند. از این روش می توان برای مداخلات درمانی

سگ ها بهره برد مثلا بکارگیری قلاده یا رنگ برای مشخص کردن واکسینه بودن سگ یا استفاده از پلاک گوش یا سوراخ کردن گوش زیر بیهوشی جراحی عقیم سازی، تا مشخص نماید کدام سگ عقیم شده است به خصوص برای برنامه زنده گیری، عقیم سازی، واکسیناسیون و بازگشت (ماده ۷-۷-۱۹). در بررسی های بعد، نسبت سگ های نشاندار شده و بدون نشان تعیین می گردد. روش های Mark-resight بر این دیدگاه تکیه دارد که ممکن است برای همه جمعیت سگ ها صدق نکند مانند احتمال مشاهده مجدد مساوی برای سگ های نشان دار و بدون نشان، عدم جابجایی /مهاجرت سگ ها و یا فقدان نشان قابل اندازه گیری.

روش Mark-resight در مقایسه با روش مشاهده مستقیم، از نظر منبع محدودتر است چراکه وسعت منطقه ای که امکان بررسی آن وجود دارد را محدود می سازد.

روش مشاهده مستقیم و Mark-resight به صورت هم زمان می تواند در برخی مناطق به صورت نمونه، برای تخمین جمعیت سگ های پرسه زن قابل مشاهده در روش مشاهده مستقیم بکار رود. این نسبت برای اصلاح داده های مرتبط با سگ هایی که در روش مشاهده مستقیم در یک منطقه بزرگ جغرافیایی دیده نمی شوند مورد استفاده قرار گیرد.

ماده ۷-۷-۱۲

پایش و بررسی برنامه DPM

در مراحل بعدی توسعه برنامه DPM ، بررسی و پایش باید صورت گیرد. هدف از پایش چک کردن پیشرفت اقدامات صورت گرفته در خصوص برنامه DPM در خلاف جهت اهداف و حمایت از مدیریت اجرایی می باشد. این پایش باید امکان اعمال تغییرات در زمینه انجام اقدامات و جمع آوری اطلاعات شاخص های اهداف را فراهم نماید. این امر شامل پایش هزینه های مرتبط با اقدامات و هزینه ها یا منابع مالی مربوط به اهداف می باشد تا امکان آنالیز هزینه-سود فراهم گردد. بررسی، در واقع ارزیابی دوره ای پیشرفت کار با استفاده از اطلاعات بدست آمده در طی پایش می باشد و معمولاً به عنوان بخش مهمی از کار برای ارزیابی اینکه آیا برنامه DPM در نیل به اهداف مطلوب موفق بوده است یا خیر را مشخص می سازد و برنامه DPM را برای بهبود کارایی و تأثیرگذاری اصلاح می نماید. وقتی که روش های پایش متعادل

باشد و به خوبی توضیح داده شده باشند و قابلیت تکرار پذیری و ثبات داشته باشند، بررسی می تواند کارایی و تأثیرگذاری برنامه های DPM را مقایسه نماید. شاخص ها نتایج قابل اندازه گیری اهداف هستند. شاخص های DPM شامل موارد زیر می باشد:

- سائز جمعیت سگ های صاحبدار، مشخصات جمعیت و اینکه آیا مسئولیت پذیری در صاحبان سگ ها وجود دارد (مانند انجام واکسیناسیون، عقیم سازی، ثبت، هویت دار کردن، سطح و روش محدود کردن حیوان و اینکه چگونه حیوان به سرپرستی گرفته شده).
- تراکم جمعیت سگ های پر سه زن، مشخصات جمعیت (سن، جنس، وضعیت عقیم بودن، توله ها و ماده های شیرده) و رفاه (شرایط بدنی، وجود بیماری پوستی) که با مشاهده مستقیم سگ های پر سه زن ثبت می گردد.
- شیوع بیماری های مشترک در جمعیت انسانی و حیوانات برای مثال هاری و کیست هیداتیک.
- سطح آگاهی، خصوصیات رفتاری، عملکرد جوامع در مورد سگ های پر سه زن و سطح آگاهی، خصوصیات رفتاری، عملکرد صاحبان سگ در رابطه با مسئولیت پذیری در قبال سگ خود.
- جابجایی جمعیت سگ از شکل صاحبدار به بدون صاحب یا از تحت کنترل به پر سه زن (بر اساس بررسی و پایش)
- نحوه عملکرد مجموعه هایی که برای واگذاری یا برگرداندن سگ های گم شده وجود دارند، شامل گرفتن، میزان واگذاری برای سرپرستی، سطح رفاه سگ های تحت مراقبت، میزان مرگ و میر و مرگ با شفقت
- تعداد گزش های ناشی از سگ که به مراکز بهداشتی گزارش می شود یا تعداد درمان های پیشگیرانه که برای هاری در مورد افراد در معرض گزش انجام می شود و میزان هزینه هایی که مقامات مسئول بهداشت عمومی جهت درمان پیشگیرانه هاری متقبل می شوند.
- تعداد و ماهیت شکایات از سگ به مقامات دولتی محلی
- هزینه های جبران خسارت ناشی از سگ به افراد، دام و اموال

ماده ۷-۷-۱۳

توصیه ها برای اقدامات DPM

برای اینکه برنامه DPM موفق باشد، مجموعه اقدامات زیر باید بکار گرفته شود:

- ثبت و هویت دار کردن سگ ها
  - تعیین ضوابط برای پرورش و خرید و فروش
  - کنترل جابجایی سگ به شکل داخلی و یا بین المللی (واردات و صادرات)
  - تشویق مسئولیت پذیری در صاحبان سگ ها
  - کنترل زاد و ولد
  - زنده گیری، عقیم سازی، واکسیناسیون و بازگشت
  - برگرداندن سگ های گم شده به صاحبانشان و واگذاری
  - دسترسی به مراقبت های دامپزشکی
  - کنترل محیط زیستی
  - آموزش تعامل بدون خطر بین سگ و انسان
- توضیحات در خصوص اقدامات DPM در مقالات ۷-۱۴-۷ تا ۷-۲۴-۷ به تفصیل آمده است و باید طبق شرایط محلی و ملی صورت پذیرند.

ماده ۷-۷-۱۴

ثبت و هویت دار کردن سگ ها

نتایج حاصل از ثبت و هویت دار کردن به سگ ها به قرار زیر می باشد:

- حمایت از اجرای قوانین از طریق اثبات مالکیت
  - بهبود میزان موفقیت در برگرداندن سگ های گم شده به صاحبانشان
  - قابلیت ردیابی در بحث تجارت و خرید و فروش
  - تشویق مسئولیت پذیری در صاحبان سگ ها
  - کمک به اجرای برنامه های مرتبط با سلامت حیوانات از جمله واکسیناسیون اجباری هاری و ردیابی
- به منظور رسیدن به این نتایج نیاز است که مباحث ثبت و هویت دار کردن به صورت گسترده مورد پذیرش عموم قرار گیرد. مقامات ذی صلاح باید تضمین نمایند که سیستم هویت دار کردن حیوانات برای ثبت رسمی سگ ها می باشد تا امکان برگرداندن سگ های ثبت شده به صاحبانشان فراهم گردد. همچنین مقامات ذی صلاح باید تضمین نمایند که این یک سیستم اعمال قانون مناسبی هست که امکان روش های مختلف هویت دار کردن همه سگ ها را فراهم می سازد (از جمله میکروچیپ گذاری یا استفاده از تگ های پاسخ سریع (QR tags) ، در زمان پیدا شدن سگ امکان خواندن مشخصات آن فراهم است (با استفاده از اسکنر یا دستگاه های مناسب) و همچنین دسترسی به اطلاعات سگ برای یافتن صاحب آن وجود دارد. چنین اطلاعاتی می تواند با همکاری بخش خصوصی و دولتی ایجاد و بکار برده شود.
- اطلاع رسانی به صاحبان سگ باید صورت گیرد و تحت شرایط خاصی که توسط مقامات ذی صلاح تعیین می گردد، به سیستم ثبت و هویت دار کردن برای انجام ثبت اولیه مشخصات سگ های تحت مراقبت خود و همچنین به روز رسانی اطلاعات مرتبط با آن در صورت لزوم ، دسترسی داشته باشند.

ماده ۷-۷-۱۵

قوانین پرورش و فروش سگ به صورت تجاری

نتایج قانونمند شدن پرورش و فروش به صورت تجاری به عنوان معیار DPM عبارتند از:

- حفاظت از سلامت و رفاه سگ؛

- اجتناب از رهاسازی؛

- شفافیت در پرورش و فروش سگ.

مقامات ذی صلاح باید ثبت اجباری تمام پرورش دهندگان و فروشندگان را الزامی نمایند. برای پرورش دهندگان و فروشندگان به صورت تجاری، در مواردی که تعداد ظرفیت تولید شده در سال بیش از میزان تعیین شده توسط مقررات باشد، الزامات بیشتری از جمله لزوم به بازرسی قبل از شروع تجارت برای اعطای مجوز، می بایستی به کار گرفته شود.

آگهی های فروش سگ ها باید دارای شماره ثبت یا مجوز پرورش دهنده و فروشنده باشد.

برای اطمینان از قابلیت ردیابی سگ ها ، پرورش دهنده باید در سیستم هویت و ثبت نام به عنوان اولین مالک ثبت شود.

فروشنده باید تضمین نماید که جزئیات مشخصات ثبت سگ با اطلاعات اولین خریدار پس از انتقال مالکیت سگ به روز رسانی شود.

مقررات شیوه های پرورش باید شامل اعمال محدودیت در تولد زایی، کاهش سن پرورش (برای محافظت از سلامت و رفاه سگ ماده مولد)، سلامت سگ نر و ماده مولد و پرهیز از پرورش انتخابی که منجر به بروز بیماری های ارثی و اختلالات حاد می شود، گردد.

قوانینی برای پرورش دهندگان و فروشندگان باید تدوین شود که در آن الزامات اسکان، مراقبت های دامپزشکی، پرورش، اجتماعی شدن تولد سگ ها و عادت دادن آنها به محیط، حداقل سن تولد سگ قبل از جدا نمودن از مادر و آموزش کارکنان مشخص شده باشد. فروش سگ باید تنها به خریداران بزرگسال محدود شود و فروش غیرقانونی نیز ممنوع گردد.

ماده ۷-۷-۱۶

کنترل جابجایی داخلی و بین المللی سگ ها (صادرات یا واردات)

جابجایی های بین المللی سگ ها (واردات و صادرات) باید با معیارهای تجاری، رویه های واردات یا صادرات مطابقت داشته

باشد و صدور گواهی دامپزشکی مطابق با الزامات فصل های ۵-۱۱، ۲-۷، ۳-۷، ۴-۷ و ۱-۱ باشد.

جابجایی سگ ها در داخل یک کشور باید تحت مسئولیت صاحب آن باشد که نتایج زیر را به همراه دارد:

- کاهش خطر شیوع بیماری های واگیر؛

- حفاظت از سلامت و ایمنی عمومی؛

- حفاظت از حیات وحش و دام؛

- حفاظت از رفاه سگ

ماده ۷-۷-۱۷

ترویج مسئولیت پذیری در صاحبان سگ

(۱) مالکیت سگ یک انتخاب بوده و باید منجر به یک رابطه سودمند متقابل شود. مزایای مالکیت سگ همراه با قبول

مسئولیت در قبال آن ها می باشد. ترویج مسئولیت پذیری در صاحبان سگ ها از طریق آموزش و اجرای قوانین ملی و

مقررات محلی جزء اصلی برنامه DPM برای دستیابی به نتایج زیر است:

- بهبود سلامت و رفاه سگ ها؛

- حمایت از پیوند انسان و حیوان؛

- به حداقل رساندن خطراتی که سگ ها برای اعضای خانواده و جامعه ایجاد می کنند.

- کاهش تعداد سگ های پرده زن

(۲) آموزش در مورد مسئولیت پذیری در صاحبان سگ ها (برای سگ صاحبدار فعلی و هر توله ای که در طول عمر خود

تولید می کند یا تا زمانی که مسئولیت به مالک بعدی واگذار شود) شامل موارد زیر می باشد:

- مراقبت مناسب برای اطمینان از اینکه رفاه سگ و هر توله متولد شده با توجه به پنج نیاز اساسی رفاه سگ ها (محیط مناسب، رژیم غذایی مناسب، در کنار یا جدا از حیوانات دیگر، توانایی نشان دادن رفتار طبیعی و محافظت در برابر درد، رنج، آسیب و بیماری) با اصول بین المللی به رسمیت شناخته شده "رهایی پنجگانه" (رجوع به بند ۲ ماده ۷-۱-۲) مطابقت داشته باشد.

- تشویق رفتارهای مناسب، کاهش رفتارهای ناخواسته (از جمله گزش) و حمایت از توانایی سگ ها برای کنار آمدن با محیط خود از طریق روند اجتماعی شدن و آموزش مبتنی بر پاداش و تشخیص نشانه های رفتاری سگ؛

- اطمینان از ثبت و هویت بخشی سگ ها (رجوع به ماده ۷-۷-۱۴).

- اطمینان از دسترسی به مراقبت های پیشگیرانه و درمانی دامپزشکی (رجوع به ماده ۷-۷-۲۱).

- جلوگیری از بروز اثرات منفی سگ ها بر جامعه، از طریق آلودگی (مانند مدفوع و صدا)، خطرات برای سلامتی انسان از طریق گزش یا حوادث رانندگی و خطرات برای سایر سگ ها، حیات وحش، دام ها و سایر گونه های حیوانات همراه ؛

- کنترل زاد و ولد سگ (به ماده ۷-۷-۱۸ مراجعه کنید).

- هماهنگی برای مراقبت از سگ در مواقعی که صاحب آن قادر به مراقبت از آن ها نیست.

۳) دستیابی به مالکیت مسئولانه مستمر و همه جانبه، مستلزم درک موانع و انگیزه ها برای رفتار مسئولانه و اقدام برای دستیابی به این موارد می باشد. این موضوع احتمالاً مستلزم مجموعه ای مشتمل بر قوانین، آگاهی رسانی عمومی و اجرا، پویای های تغییر رفتار ، آموزش رسمی در مدارس و تشویق از طریق ایجاد انتظارات اجتماعی می باشد. همچنین به منظور بهبود مالکیت مسئولانه، دسترسی به منابع حمایت کننده از جمله مراقبت های دامپزشکی، خدمات هویت دار کردن و ثبت و اقداماتی برای کنترل بیماری های مشترک بین انسان و دام ضروری به نظر می رسد.

ماده ۷-۷-۱۸

کنترل زاد و ولد

(۱) پیامدهای کنترل زاد و ولد در سگ ها شامل موارد زیر است:

فصل ۷-۷- مدیریت جمعیت سگ ها

- جلوگیری از تولد توله های ناخواسته؛

- کمک به رفع عدم تعادل بین توله زایی و تقاضا برای سگ.

- کاهش سائز جمعیت سگ های پرسه زن.

۲) استفاده کارآمد از کنترل زاد و ولد، نیازی به محدودیت در اندازه جمعیت کلی ندارد. برای اطمینان از استفاده بهینه از منابع، باید تمرکز بر کنترل زاد و ولد سگ های ماده ای باشد که به احتمال زیاد از منابع جمعیت سگ های ناخواسته و پرسه زن هستند.

۳) روش های کنترل زاد و ولد نیاز به مداخله مستقیم دامپزشکی برای تک تک حیوانات دارد. مشارکت هر دو بخش خصوصی و دولتی دامپزشکی ممکن است برای پاسخگویی به تقاضا برای خدمات مورد نیاز باشد. به منظور تشویق پذیرش عمومی می توان از یارانه برنامه های عقیم سازی دولت یا سازمان های دیگر بهره برد. کنترل زاد و ولد در سگ های دارای صاحب اساساً از مسئولیت های صاحبان آن است و باید در مبحث ترغیب مسئولیت پذیری در صاحبان سگ گنجانده شود (رجوع به ماده ۷-۷-۱۷).

۴) روش های کنترل زاد و ولد در سگ ها عبارتند از:

- عقیم سازی با روش جراحی؛

- کنترل باروری با روش غیر جراحی، یعنی جلوگیری از زاد و ولد بدون استفاده از روش جراحی، شامل رویکردهای شیمیایی و ایمونولوژیک؛

- محدود کردن یا جداسازی سگ های ماده از نرهای عقیم نشده در زمان فحلی.

۵) مزیت اصلی جراحی دائمی بودن آن است. عقیم سازی به روش جراحی می بایستی توسط دامپزشک انجام شود و باید شرایطی شامل رفتار مناسب با حیوانات، تکنیک مناسب جراحی، رعایت استانداردهای مناسب ضد عفونی، بیهوشی و مدیریت درد پیشگیرانه و چندوجهی عمومی در صورت نیاز برای هر حیوان در نظر گرفته شود. این امر مستلزم مراقبت در طول فرایند جراحی و پس از عمل و برای کل دوره نقاهت می باشد. لازمه این کار حضور دامپزشکان و پیرادامپزشکان آموزش

دیده و دسترسی به تجهیزات و داروهای مناسب می باشد. مقامات ذی صلاح مسئول باید تضمین کنند که دسترسی به آموزش و داروهای مجاز غیر تقلبی، به منظور اطمینان از انجام بی خطر عقیم سازی به روش جراحی وجود دارد.

۶) اخته کردن سگ های نر بر وازکتومی ارجحیت دارد زیرا بر خلاف اختگی، وازکتومی باعث کاهش سطح هورمونهای جنسی نمی شود و بنابراین مکانیسمی برای کاهش رفتارهای خاص مانند پرسه زنی، تعیین قلمرو و جنگیدن به دلیل افزایش هورمون ها ندارد. حیوانات ماده ممکن است به روش جراحی از طریق اواریوهیستریکتومی یا اواریکتومی عقیم شوند. بستن لوله ها و هیستریکتومی توصیه نمی شود زیرا حیوان ماده تحت تاثیر هورمونهای تخمدانی خواهد بود و همچنان رفتار جنسی را نشان می دهد و افزایش شانس ابتلا به بیماری هایی مانند تومورهای مقاربتی قابل انتقال و پیومتر در مناطقی که بافت رحم باقی می ماند، وجود دارد. با این حال، اثرات عقیم سازی بر رفتارهای غیر مرتبط با هورمون را نمی توان به صورت عام تعمیم داد. از این رو، مانند هر روش جراحی، دامپزشک باید از قضاوت حرفه ای خود در هنگام توصیه گنادکتومی برای هر بیمار استفاده کند.

۷) هر ماده شیمیایی یا دارویی که در کنترل زاد و ولد استفاده می شود باید بی خطر، باکیفیت و باکارایی مناسب برای عمل مورد نیاز و مطابق با توصیه های سازنده و مقررات مقام ذی صلاح باشد. در مورد ضدعفونی کننده های غیرجراحی و داروهای ضد بارداری در مرحله تحقیق، آزمایشات قبل از استفاده بایستی تکمیل شود.

ماده ۷-۷-۱۹

‘زنده گیری، عقیم سازی، واکسیناسیون و بازگشت‘

‘زنده گیری، عقیم سازی، واکسیناسیون و بازگشت‘ رویکردی برای کنترل زاد و ولد سگ های بی صاحب به عنوان منبع سگ های پرسه زن می باشد. این روش یک راه حل مستقل برای کنترل سگ های پرسه زن نیست و باید همراه با سایر اقدامات در خصوص منابع دیگر سگ های پرسه زن بکار برده شود. می توان آن را به عنوان روشی برای مدیریت جمعیت فعلی سگ های پرسه زن در خیابان ها در نظر گرفت و بنابراین روشی جایگزین برای حذف برگرداندن به صاحب و واگذاری باشد(رجوع به ماده ۷-۷-۲۰).

با همکاری جامعه محلی، سگ‌های بدون صاحب شناسایی شده، زنده گیری می‌شوند و تحت مراقبت‌های بهداشتی (شامل واکسیناسیون علیه بیماری هاری) قرار می‌گیرند. سپس شرایط تحت سرپرستی قرار گرفتن ارزیابی شده و در صورت عدم امکان واگذاری، عقیم سازی شده و به محل قبلی خود یا در نزدیک به محل زنده گیری رهاسازی می‌شوند. این روش بیشتر در شرایطی پذیرفته می‌شود که حضور سگ‌های پر سه زن بسیار گسترده است و جامعه محلی حضور آن‌ها به خوبی پذیرفته‌اند.

این روش در همه شرایط قابل اجرا نیست و ممکن است در کشورها یا مناطقی که قوانین آن را ممنوع می‌کند غیرقانونی باشد و مقامات ذی صلاح بازگرداندن سگ‌های عقیم شده را نوعی رها کردن تلقی نمایند. چالش‌ها و مسائل ناشی از سگ‌ها، مانند آلودگی صوتی، مدفوع، جراحات ناشی از گزش و حوادث رانندگی، کاهش نمی‌یابد زیرا سگ‌ها به جامعه محلی بازگردانده شده و رفت و آمد آنها محدود نمی‌شود. در مناطقی که صاحبان سگ‌ها دسترسی محدودی به روش‌های کنترل زاد و ولد مقرون به صرفه دارند، باید به خطر "زنده گیری، عقیم سازی، واکسیناسیون و بازگشت" توجه شود. زیرا این فرایند می‌تواند صاحبان سگ‌ها را تشویق نماید پس از دسترسی به عقیم سازی رایگان، سگ‌های خود را رها سازند. برای جلوگیری از بروز این مشکل، ترویج مسئولیت پذیری در صاحبان سگ‌ها (ماده ۷-۷-۱۷) و اطمینان از دسترسی به روش‌های کنترل زاد و ولد برای سگ‌های دارای صاحب (ماده ۷-۷-۱۸) باید در کنار "زنده گیری، عقیم سازی، واکسیناسیون و بازگشت" اجرا شود. در مناطقی که بسیاری از سگ‌های پر سه زن، دارای صاحب هستند، استفاده از برنامه DPM که بر عقیم سازی و مالکیت مسئولانه تمرکز دارد، مناسب تر می‌باشد.

توصیه می‌شود که قبل از اتخاذ این رویکرد، یک آنالیز هزینه-سود انجام شود. عواملی مانند هزینه‌های مالی، تأثیر بر فرهنگ مالکیت و امنیت عمومی و همچنین سایر مزایای آن مانند کنترل بیماری، رفاه حیوانات و هرگونه منافع اجتماعی ارزیابی شود.

در صورت اجرای این اقدام، مرجع ذی صلاح باید از رعایت موارد زیر اطمینان حاصل کند:

- درگیر کردن جوامع محلی برای درک، حمایت، طراحی و مشارکت فعال در "زنده گیری، عقیم سازی، واکسیناسیون و بازگشت" و فعالیت‌های نظارت بر سگ‌های رها شده، به ویژه در مورد سگ‌هایی که توسط جامعه مراقبت می‌شوند.

فصل ۷-۷-مدیریت جمعیت سگ ها

- استفاده از روشهای انسانی برای زنده گیری، حمل و نگهداری از سگ ها.
- بکارگیری تکنیک جراحی صحیح با استفاده از روش های استاندارد مناسب ضد عفونی، بیهوشی و بی حسی و به دنبال آن مراقبت بعد از عمل (رجوع به ماده ۷-۷-۱۸).
- جهت کنترل بیماری می توان از روش هایی چون واکسیناسیون (مانند هاری)، درمان و آزمایش بیماری ها (مانند لیشمانیوز) بهره برد که به دنبال آن، در صورت لزوم، درمان یا مرگ با شفقت سگ ها انجام می شود.
- " زنده گیری، عقیم سازی، واکسیناسیون و بازگشت " برای همه سگ ها مناسب نیست و باید به صورت انفرادی بر اساس شرایط اقدام شود. می توان از ارزیابی وضعیت سلامت و رفتار، برای ارزیابی مناسب بودن سگ ها برای رهاسازی استفاده نمود. اگر آنها برای رهاسازی یا واگذاری مناسب نیستند، باید مرگ با شفقت در نظر گرفته شود.
- نشانه گذاری دائمی (مثلاً خالکوبی یا میکروچیپ) که نشان می دهد حیوان عقیم شده است. هویت بخشی فردی همچنین امکان ردیابی وضعیت واکسیناسیون و تاریخچه درمان را فراهم می کند. همچنین بکار بردن یک روش شناسایی قابل مشاهده (به عنوان مثال استفاده از قلاده، پلاک یا سوراخ کردن گوش می تواند از زنده گیری مجدد غیر ضروری جلوگیری نماید. همانند عقیم سازی به روش جراحی، همان اصول ضد عفونی، بیهوشی و مدیریت درد چند وجهی برای نصب پلاک و سوراخ کردن گوش باید به کار گرفته شوند زیرا این ها نیز روش های جراحی هستند. نظارت بر سگ های رها شده شامل مسائل مربوط به از دست دادن پلاک، عفونت و آلودگی ها می گردد.
- سگ باید به مکانی بازگردانده شود که تا حد امکان به محل زنده گیری نزدیک باشد.
- رفتار و رفاه سگ ها پس از رهاسازی باید تحت نظر باشد و در صورت نیاز اقدام شود.

ماده ۷-۷-۲۰

بازگرداندن و واگذار کردن

سگ های پر سه زن را می توان برای بازگرداندن به صاحبان خود به مراکز نگهداری منتقل کرد یا به صاحب جدید واگذار کرد. این امر فقط شامل جمعیت سگ های پر سه زن بوده و جمعیت منبع اصلی این سگ ها را در بر نمی گیرد. بنابراین

باید از سایر اقدامات برای جلوگیری از جایگزینی سگ های حذف شده استفاده کرد. این مجموعه ها همچنین می توانند گزینه ای جایگزین برای صاحبانی باشد که دیگر نمی توانند از سگ هایشان مراقبت کنند و می خواهند حیوانات خود را رها کنند. شواهد جمع آوری شده در مورد سگ ها و اقدامات صاحبان آن ها، در طول توسعه برنامه DPM باید تأیید کند که بازگرداندن حیوانات به صاحبانشان و واگذاری محتمل و انجام پذیر می باشد، قبل از آنکه این مکان ها برا بازگرداندن یا واگذاری ایجاد گردد. بدون وجود خانه های کافی برای سرپرستی یا سیستم هایی برای بازگرداندن سگ ها، به سرعت ظرفیت این مجموعه ها تکمیل شده و صرفاً یک اقدام غیر موثر و هزینه بر انجام شده است. مقامات ذی صلاح باید مقرراتی را برای مجموعه هایی که خدمات بازگرداندن سگ ها به صاحبان آن ها و واگذاری سگ ها را انجام می دهند، تدوین و اجرا نمایند تا اطمینان از زنده گیری، حمل و نقل و نگهداری حیوانات به روش انسانی حاصل گردد.

سگ هایی که از یک جامعه حذف می شوند ممکن است دوباره به صاحبش بازگردانده شوند یا به سرپرستی گرفته شوند. برای نگهداری سگ ها باید مدت زمان معینی برای بازگرداندن آن ها به صاحبانشان در نظر گرفته شود تا وضعیت حیوانات از نظر بیماری هاری ارزیابی گردد. بازگرداندن و سرپرستی فرصتی برای ارتقای مسئولیت پذیری در صاحبان سگ ها و مراقبت از سلامت حیوانات (از جمله واکسیناسیون هاری و عقیم سازی) فراهم می کند. وضعیت مناسب سگ ها باید ارزیابی شده و با شرایط سرپرستان مطابقت داده شود. کارایی واگذاری ممکن است با تعداد مکان هایی که سگ ها را به سرپرستی می گیرند، محدود گردد.

باید تلاش کرد تا حیوانات در کوتاهترین مسافت و کمترین زمان ممکن جابجا شوند. برای واگذاری سگ ابتدا نزدیک بودن محلی که به سرپرستی پذیرفته می شود، در نظر گرفته شود، سپس در مراحل بعد محل های دیگر در مجاورت نیز در اولویت است. این امر استرس حمل و نقل را در سگ ها به حداقل می رساند و خطر انتشار بیماری مشترک یا سایر عوامل بیماری زا را به مناطق جدید کاهش می دهد. در صورت نیاز به حمل و نقل، باید مطابق با فصل ۷-۱ انجام شود.

تعداد سگ هایی که از یک جامعه حذف می شوند ممکن است بسیار زیاد بوده و یا ممکن است برای واگذاری مناسب نباشند. در صورت پذیرش جامعه محلی، " زنده گیری، عقیم سازی، واکسیناسیون و بازگشت " می تواند رویکرد جایگزین

باشد. در صورتی که روش مرگ با شفقت تنها گزینه برای این حیوانات ناخواسته است، این روش باید مطابق با ماده ۷-۷-۷-۷ انجام شود.

ماده ۷-۷-۲۱

دسترسی به مراقبت های دامپزشکی

دسترسی به مراقبت های دامپزشکی از طریق ارائه خدمات می تواند اثر مثبتی بر سلامت و رفاه حیوانات و سلامت عمومی داشته و از طریق انجام مراقبت های دامپزشکی پیشگیرانه و درمانی به سگ ها صورت می پذیرد. در یک جامعه افزایش تعامل با سرویس دامپزشکی، فرصت های بیشتری برای آموزش صاحبان سگ در مورد مالکیت مسئولانه سگ فراهم می سازد (رجوع به ماده ۷-۷-۱۷). از دیدگاه DPM، پیشگیری و کنترل بیماری، درمان بیماری و آسیب و مرگ با شفقت برای پایان دادن به رنج حیوانات در مواردی که درمان امکان پذیر نیست، به طور بالقوه، میزان رها شدن سگ های بیمار یا آسیب دیده را کاهش می دهد.

مراقبت های دامپزشکی باید بخشی از برنامه های DPM باشد و با ایجاد جمعیت سالم تری از سگ ها به کنترل بیماری با کاهش گردش جمعیت کمک می کند. ایمنی گله ای برای کنترل هاری توسط برنامه DPM از طریق افزایش شانس زنده ماندن سگ های واکسینه شده و کاهش تولد توله سگ های غیر واکسینه به روش عقیم سازی جراحی پشتیبانی می شود. راهنمای اجرای کمپین های واکسیناسیون علیه بیماری هاری در سگ ها در فصل ۱-۱ ارائه شده است.

مراقبت های دامپزشکی پیشگیرانه در کنترل و نظارت بر بیماری های مشترک بین انسان و دام نقش اساسی دارد. برنامه های DPM باید همه اقدامات کنترل بیماری مربوط به سگ ها را در بر گیرد یا با آنها هماهنگ باشد. این اقدامات شامل واکسیناسیون هاری، درمان ضد انگل (به ویژه برای کیست هیداتیک *Echinococcus granulosus*) و پیشگیری و کنترل سایر عوامل بیماری زا، می گردد.

سرویس‌های دامپزشکی باید جمعیت سگ های «در معرض خطر» را که دسترسی آسانی به مراقبت‌های اولیه دامپزشکی ندارند، شناسایی کند. مقامات ذی صلاح باید دسترسی به مراقبت های دامپزشکی را تسهیل کنند. راه حل های بالقوه ممکن است شامل هزینه های یارانه ای و سازماندهی خدمات دامپزشکی کمکی باشد.

ماده ۷-۷-۲۲

کنترل های محیط زیستی

می توان اقداماتی برای جلوگیری از دسترسی سگ ها به منابع غذایی کنترل نشده انجام داد (مانند حفاظت از زباله دان ها و ضایعات کشتارگاه ها و نصب سطل های زباله مقاوم در برابر حیوانات). کنترل محیط زیست باید با سایر اقدامات DPM هماهنگ باشد، تا از مشکلات رفاهی حیوانات جلوگیری کرده و خطرات بهداشت عمومی ناشی از کاهش ناگهانی منابع غذایی را کاهش دهد.

ماده ۷-۷-۲۳

آموزش تعامل بی خطر سگ و انسان

موثرترین روش برای کاهش وقوع گزش توسط سگ ها، آموزش برخورد بی خطر با سگ ها و مسئولیت پذیری صاحبان حیوانات برای آموزش و مدیریت سگ ها به عنوان بخشی از مالکیت مسئول سگ هاست. کودکان در بالاترین خطر گزش توسط سگ ها هستند. انجام برنامه های آموزش عمومی متمرکز بر رفتار مناسب با سگ ها نشان داده است که در کاهش وقوع گزش توسط سگ ها موثر بوده و این برنامه ها باید مورد توجه قرار گیرند. مقامات ذی صلاح باید از کارشناسان رفتارشناسی سگ ها در بهبود برنامه های آموزشی ایمنی سگ ها مشاوره بگیرند.

برنامه های آموزشی در مورد درمان صحیح گزش، از جمله درمان پروفیلاکسی پس از مواجهه، زمانی که خطر هاری وجود دارد برای تمام سنین مورد تأکید است.

ماده ۷-۷-۲۴

ملاحظات خاص برای فعالیت های مدیریت جمعیت سگ ها

فعالیت های زیر ممکن است به عنوان بخشی از اجرای اقدامات DPM در ماده ۷-۷-۱۳ مورد نیاز باشد:

- زنده گیری و جابجایی سگ ها

- محل نگهداری سگ ها

- مرگ با شفقت

ماده ۷-۷-۲۵

زنده گیری و جابجایی سگ ها

هدف از زنده گیری و جابجایی به روش انسانی جلوگیری از رنج و ناراحتی حیوانات است. این روش ها همچنین می توانند مزایای دیگری از جمله کاهش صدمات به حمل کنندگان سگ ها، جابجایی آسان تر سگ ها و الگو سازی رفتار مثبت برای صاحبان و عموم داشته باشند.

مقامات ذی صلاح باید قوانین و آموزش های مناسب برای ترویج رفتار انسانی و اجرای آن در مقابله با روش های خشونت آمیزی، مانند استفاده از انبر و حلقه های سیم بدون پوشش، را ترویج کنند. هنگامی که افرادی که با حیوانات سرو کار دارند درک کامل و مهارت لازم در زنده گیری و روش های جابجایی به کار گرفته شده، داشته باشند، رفاه حیوانات و امنیت کاربران بهبود می یابد.

مقامات ذی صلاح و سرویس های دامپزشکی باید تضمین نمایند که کارکنان و داوطلبانی که با سگ ها سرو کار دارند در صورت لزوم، واکسن هاری قبل از مواجهه را دریافت کرده باشند و با پروتکل های مشخص برای درمان آسیب ها از جمله گزش توسط سگ ها آشنا باشند.

کم آسیب ترین روش برای به حداقل رساندن آسیب و ناراحتی سگ برای زنده گیری و حمل آن ها استفاده شود که در عین حال سلامت حمل کنندگان نیز در نظر گرفته شده است. همچنین این افراد باید تلاش کنند تا تجربه جابجایی از

دیدگاه سگ ها تا حد ممکن مثبت باشد. که این امر می تواند شامل جستجوی روش هایی برای پاداش دادن به سگ در حین جابجایی باشد.

جابجاکنندگان بایستی حداقل محدودیت را برای انتخاب و کنترل سگ ها به کار بگیرند تا حیوانات بهتر بتوانند با این موضوع کنار بیایند.

ماده ۷-۷-۲۶

محل اسکان سگ ها

مقامات ذی صلاح باید حداقل استانداردها را برای اسکان (امکانات فیزیکی) و مراقبت از سگ ها تأمین نمایند. فراهم کردن محیط مناسب، رژیم غذایی مناسب، مکانی که آنها را با حیوانات دیگر یا جدا از آنها نگهداری کند، اجازه می دهد که حیوانات رفتار عادی از خود نشان دهند و مطابق با "رهای پنجگانه" به رسمیت شناخته شده بین المللی از درد، رنج، آسیب و بیماری، مصون بمانند. اجرای این استانداردها با صدور مجوز و بازرسی از امکانات امکان پذیر است.

حداقل استانداردهایی که باید در نظر گرفته شوند:

۱. ساختمان

- تامین مالی پایدار برای پوشش هزینه های جاری؛

- انتخاب مکان: دسترسی به زهکشی، دفع زباله، آب و برق از عوامل ضروری است و عوامل محیطی مانند صدا و آلودگی نیز باید در نظر گرفته شود.

- اندازه پناهگاه، طراحی و تراکم با در نظر گرفتن تحرک، مدت زمان مورد انتظار اقامت و مساحت کافی برای سگ ها باید در نظر گرفته شود تا محل خوردن یا آشامیدن، استراحت، دفع ادرار و مدفوع جدا بوده و همچنین دمای محیطی در حد قابل قبول حفظ شود.

فصل ۷-۷- مدیریت جمعیت سگ ها

- اقدامات کنترل بیماری شامل جداسازی و جایگاه قرنطینه.

- حداکثر ظرفیت تأسیسات

۲. مدیریت

- تأمین آب شیرین و غذای مغذی کافی

- بهداشت و نظافت منظم، از جمله موارد زیر:

- بازرسی روزانه، جابجایی و حرکت دادن سگ ها

- پایش سلامت جسمی و رفتاری و ارائه درمان های دامپزشکی مورد نیاز تحت نظارت دامپزشکی، از جمله مراقبت های

معمول و پیشگیرانه دامپزشکی و مرگ با شفقت

- سیاست ها و رویه های دارا بودن حداکثر ظرفیت برای تسهیلات و اقدام در صورت نیاز به ارزیابی سلامت و رفتار سگ،

مراقبت از حیوانات، مصرف، درمان، واگذاری، عقیم سازی و مرگ با شفقت

- تامین تعداد نیروی ماهر کافی و آموزش کارکنان به منظور رفتار بی خطر، مناسب و مثبت با سگ ها

- نگهداری سوابق، هویت بخشی حیوانات و گزارش به مرجع ذی صلاح

- فراهم کردن فرصت هایی برای اجتماعی شدن سگ ها، اجتماعی سازی با انسان، تقویت فردی و فعالیت های متناسب با

توجه به خصوصیات فردی حیوانات

۳. ارزیابی

کارایی نگهداری سگ ها ممکن است با استفاده از معیارهای زیر ارزیابی شوند:

- وضعیت بدنی، وضعیت پوست، بروز بیماری، صدمات و مرگ و میر، واکنش به انسان و هموعان

- بیان رفتارهای خاص گونه ای که منعکس کننده حالت عاطفی مثبت است.

– محل نگهداری باید فضای کافی متناسب با سن، اندازه، وزن و نژاد سگ را فراهم کند و اجازه دهد سگ حرکات طبیعی بدن، از جمله توانایی نشستن، ایستادن، چرخش آزادانه یا دراز کشیدن در حالت طبیعی، کشش بدنی، حرکت سر، نگهداشتن دم به صورت کشیده در حالت ایستاده و به راحتی خوردن، آشامیدن، ادرار و مدفوع کردن را داشته باشد.

– ضدعفونی، پاکسازی، زهکشی و مواد استفاده شده در محل زندگی باید از تجمع بیش از حد مدفوع و ضایعات مواد غذایی جلوگیری کند و مانع کثیف شدن سگ ها در محل زندگیشان شده و خطرات بیماری، حشرات، آفات و بوی بد را کاهش می دهد.

– تهویه باید به سگ ها اجازه دهد تا دمای طبیعی بدن را به راحتی حفظ کنند و کیفیت هوای خوبی را فراهم سازند.

– محافظت در برابر آستانه دمایی خطرناک، جابجایی هوا، رطوبت، نور و سایر عناصر آب و هوایی برای اطمینان از سلامت و وضعیت مناسب سگ.

ماده ۷-۷-۲۷

مرگ با شفقت

مرگ با شفقت سگ ها به تنهایی، برای اجرای برنامه DPM موثر نیست. در صورت استفاده، باید مطابق با ماده ۷-۶-۱ انجام شود و باید به صورت ترکیبی با سایر اقدامات به عنوان بخشی از برنامه DPM برای دستیابی به مدیریت بلند مدت اثربخش اجرا شود. کاهش سایز جمعیت سگ ها روش موثری برای کاهش تعداد موارد هاری نیست.

به عنوان یک فرآیند، مرگ با شفقت شامل مراحل پیش از مرگ با شفقت و مدیریت تکنیک، روش های مرگ با شفقت و مواد مورد استفاده، تأیید مرگ و امحای حیوانات مرده است. هنگامی که مرگ با شفقت انجام می شود، باید اصول کلی استاندارد مندرج در دستورالعمل حیوانات خشکی زی با تأکید بر استفاده از روش های عملی که سریع، بدون درد و رنج برای حیوان و همزمان ایمن برای کاربر باشد، به کار گرفته شود. مرگ با شفقت باید تحت نظارت دامپزشک انجام شود. برای اطمینان از رفاه حیوانات و ایمنی کاربر، فردی که مرگ با شفقت را انجام می دهد باید دانش کامل و مهارت کافی در روش مرگ با شفقت مورد استفاده، را داشته باشد.

۱. مقید سازی

هنگامی که سگ برای انجام هر عملی از جمله مرگ با شفقت باید مهار شود، این فرایند باید به طور کامل با در نظر گرفتن ایمنی کاربر و رفاه حیوانات انجام شود. هنگام کار با حیوانات بایستی رنج تجربه شده توسط سگ پیش از فقدان هوشیاری به حداقل برسد. برخی از روش های مرگ با شفقت باید حتما با استفاده از داروهای آرامبخش یا بیهوشی صورت گیرد. صرف نظر از روش مرگ با شفقت مورد استفاده، توصیه می شود که از داروی آرامبخش یا بیهوشی قبل از انجام مرگ با شفقت استفاده شود تا اضطراب به حداقل رسیده یا مقیدسازی بی خطر را تسهیل نماید.

۲. روش های مرگ با شفقت

روش های زیر برای مرگ با شفقت سگ ها توصیه می شود:

- تزریق داخل وریدی باربیتورات ها
- تزریق داخل صفاقی باربیتورات ها در سگ های کوچک یا توله سگ ها، فقط در صورتی استفاده شود که تزریق آن از راه داخل وریدی امکان پذیر نباشد.
- تزریق داخل وریدی دوز بالای داروی بیهوشی (overdose)
- تجویز دوز بالای داروی بیهوشی استنشاقی در سگ های سایز کوچک (نه نوزادان).
در صورت بیهوشی:
- تجویز باربیتورات ها از راه های جایگزین (داخل قلبی، داخل کلیوی، داخل کبدی، داخل استخوانی).
اگر آرام بخش باشد:
- تزریق داخل وریدی دوز مناسب مرگ با شفقت فرمول ترکیبی امبوترامید، کلروکوئین و لیدوکائین
- تزریق داخل وریدی دوز مناسب مرگ با شفقت فرمول ترکیبی امبوترامید، مبنونیوم و تتراکائین.

روش‌ها، رویه‌ها و شیوه‌هایی که به عنوان روش‌های اولیه مرگ با شفقت در رفاه حیوانات غیرقابل قبول هستند شامل تزریق هوا، خفگی، سوزاندن، کلرال هیدرات، کلروفورم، سیانید، کاهش فشار هوا، غرق کردن، تخلیه خون، فرمالین، مواد و حلال های خانگی، آفت کش ها و علف کش ها، هیپوترمی، انسولین، عوامل مسدود کننده عصبی عضلانی (سولفات منیزیم، کلرید پتاسیم، نیکوتین و تمام کوراریفرم ها)، ضربه به سر وارد کردن ، انجماد سریع، فشردن قفسه سینه، استریکنین، اکسید نیتروژن ، اتر، تله کشنده ، مونوکسید کربن حاصل از دود موتور، دی اکسید کربن اگر غلظت و جریان مورد نیاز تنظیم نشده نباشد، استفاده از گلوله بدون قرارگیری در محل آناتومی مناسب و در فاصله نزدیک توسط فرد آموزش دیده، استفاده از تفنگ بادی نفوذی و به دنبال آن سوراخ کردن ناحیه، جریان برق و یا بیهوش کردن بدون استفاده از روش تکمیلی برای ایجاد مرگ و هر روش دیگری که می تواند رفاه حیوان را به خطر بیندازد، می شود.

۳. تأیید مرگ

برای همه روش‌های مرگ با شفقت مورد استفاده، قبل از امحای حیوان یا رها شدن بدون مراقبت، مرگ آن باید تأیید شود. استفاده از ترکیبی از شاخص های مورد استفاده در تأیید مرگ شامل فقدان نبض، تنفس و رفلکس قرنیه و پاسخ به نیشگون گرفتن محکم انگشتان پا، عدم امکان شنیدن صداهای تنفسی و ضربان قلب با استفاده از گوشی پزشکی؛ خاکستری شدن غشاهای مخاطی و جمود نعشی قابل اعتمادترین روش است. هیچ یک از این نشانه ها به غیر از جمود نعشی به تنهایی مرگ را تأیید نمی کند. اگر حیوان نمرده است، روش دیگری برای مرگ با شفقت باید به کار گرفته شود.

۴. امحای حیوانات مرده

امحای حیوانات مرده باید مطابق با قوانین باشد. باید به خطر بقایای موجود در حیوان مرده توجه کرد. به طور کلی سوزاندن در کوره بی خطر ترین روش برای امحای حیوانات مرده است. (مراجعه به فصل ۴-۱۳).